

Ko e hā e ngaahi kehekehe'anga 'i he faka'uli me'alele 'i Nu'usilaá

'Oku 'i ai 'a e ngaahi me'a si'i 'e 'asi ngali fo'ou kiate koe 'i he faka'uli 'i Nu'usilá ni. 'O hangē ko eni:

- 'oku mau faka'uli 'i he kauhala to'ohemaá
- 'oku tapu foki ke ngāue'aki ha telefoni 'oku puke 'aki ho nimá lolotonga 'a ho'o faka'ulií.

Fakatauange ke ke faka'uli malu mo fakapotopoto 'i ho'o fononga holo he halá pea ke kātaki 'o lau 'a e fakamatalá ni kimu'a pea ke toki kamata faka'uli.

NGĀUE'AKI 'A E KAUHALA TO'OHEMĀ

Faka'uli ma'u pē 'i he kauhala to'ohemā. Kapau 'oku faka'uli to'omata'u 'a e fonua 'oku ke ha'u mei ai, manatu'i te ke faka'uli 'i he to'ohemā 'i ho'o lele 'i he hala pule'angā - 'e faingofua ke ngalo eni 'iate koe!

KO E TU'U 'O TATALI 'I HA MANGA'IMALA

'I he taimi lahi, kapau te ke afe, kuopau ke ke tu'u 'o tali ki he ngaahi me'alele kotoa pē 'oku lele hangatonú pea ke toki lele 'o afe.

Manatu'i ke ke ngāue'aki ma'u pē 'a ho'o maama faka'ilonga afé (indicators) 'i he taimi 'oku ke afe ai.

'OUA 'E AFE HEMA LOLOTONGA 'A E KULOKULA ATU 'A E MAAMA HALAÁ

'I Nu'usila, 'oku 'ikai ke ngofua ke ke afe hema 'i ha mangafā lolotonga 'a e kulokula atu 'a e maama halaá.

Kapau te ke afe 'i ha maama, tu'u 'o tatali ki he kakai lue lalo 'oku nau kolosi he halaá.

TELEFONI TO'OTO'O

'Oku tapu ke ngāue'aki 'e he faka'ulí ha telefoni 'oku lava ke ne pukepuke lolotonga 'a 'ene faka'ulí, tukukehe kapau ko e telefoni 'oku 'ikai ala ki ai, pe 'oku fokotu'u 'i he me'aleleé ke 'oua 'e fa'a ala ki ai pe ala taimi sí'i pē. Ko ha tohi, lautohi pe telefoni tohi (text) 'i ha telefoni to'oto'o (mobile phone) lolotonga 'a ho'o faka'ulí 'oku tapu ia pea ko e maumaulao.

TAIMI FONONGA

'Oku angangofua ke fehālaaki 'a hono fakafuofua 'i 'o e taimi mo e feitu'u te ke faka'uli ki ai 'i Nu'usilá ni koe'uhi ko e te'eki ai mahení.

'E 'asi ngali vāvāofi 'a e ngaahi feitu'u 'i he 'ene 'asi he mapé, ka ko e ngaahi hala 'i Nu'usilá ni 'oku fāsi'i ange ia he ngaahi hala 'oku ke anga ki ai, hake mo hifo pehēē ki he ngaahi hala makamaka, ngaahi hala valitā mo e motouei foki.

Kapau 'oku ke ongo'i hela'ia, 'e angangofua ke hoko ha fakatu'utāmaki pe fepaki. Ko e ngaahi fale'i eni ke tokoni atu te ke toe tokanga ange:

- Ma'u ha mālōlō fe'unga kimu'a pea ke toki faka'uli ki ha feitu'u mama'o.
- Tu'u 'o mālōlō he 'osi ha houa 'e 2 kotoa pē ho'o faka'uli.
- Kapau 'e lava pea ke fetongitongi faka'uli mo ha taha kehe.
- Fake'ehi'ehi mei he ma'u me'atokoni lahi pea ke inu e vai ke lahi.
- Kapau te ke ongo'i fiemohea pea ke tu'u 'i ha feitu'u 'oku malu mo hao 'o feinga ke ke ki'i mohe 'o a'u ki he miniti 'e 40.
- Kapau 'oku ke ongo'i fu'u hela'ia - kumi ha feitu'u ke ke mālōlō lelei ai 'o toki hoko atu he 'aho hono hokoó.

KO E VAVE 'O E FAKA'ULÍ

'Oku 'osi tohi'i atu 'i he ngaahi papa faka'ilonga 'i he halá 'a e vave taha 'oku ngofua ke ke lele aí. 'I he taimi 'e ni'ihí 'e fiema'u ke ke lele māmālie ange koe'uhi ko e tūkunga 'oku 'i ai 'a e halá pea mo ha 'alotāmaki 'a natula.

'Oku kehekehe foki 'a hono fakangatangata 'o e lele vavé 'i he ngaahi feitu'u kotoa 'i Nu'usilá ni – pea ke vakai fakalelei ki he ngaahi faka'ilonga fakahinohino.

'I he meimei konga lahi 'o e ngaahi hala 'i 'utaá, ko e vave taha 'oku fakangofua 'i he laó ko e kilomita 'e 100 ki he houa tukukehe ka faka'ilonga'i atu 'oku tonu ke toe māmālie ange. 'I he ngaahi motouei, ko e vave taha 'oku ngofua 'i he laó ko e kilomita 'e 100 ki he houa.

Ko e faka'ilongá ni 'oku 'uhinga ia 'oku ngofua fakalao ke ke faka'uli 'o a'u ki he kilomita 'e 100 ki he houa, ka koe'uhi ko e tu'unga 'oku 'i ai 'a e halaá, 'oku tonu ke ke toe lele māmālie ange aí.

'I he ngaahi hala 'i koloó mo e ngaahi feitu'u 'oku nofo'í, ko e vave taha 'oku ngofua 'i he laó ko e kilomita 'e 50 ki he houa tukukehe ka faka'ilonga'i atu 'oku kehe mei ai.

LETA MALU'I

'Oku tu'utu'uni 'e he laó ko e tokotaha kotoa pē 'oku heka 'i ha me'alele, kau ai mo e fanau, 'o tatau ai pe pe 'oku nofo 'i mu'a pe 'i mu'i he me'alele, kuopau ke fakama'u 'a e leta malu'i me'alele.

Ko e fānau si'i hifo he ta'u 5, kuo pau ke fakaheka kinautolu 'i he kalasi sea pe nofo'anga ma'ae fānau' kuo 'osi paasi 'e he laoó.

'OLOKAHOLO MO E FAITO'O KONA TAPU

'Oua te ke inu 'olokaholo pe ngāue'aki ha faito'o kona tapu pea ke toki faka'uli – ko e ngaahi lao ki hení 'oku fusi a'ua'u pea matu'aki tautea mamafa 'aupito.

FIEMA'U KI HE LAISENI FAKA'ULI

Kuo pau ke 'iate koe ma'u pē 'a ho'o laiseni faka'uli 'oku fakalao, pe ko ha'o ngofua faka'uli fakavaha'apule'anga (international driving permit) 'i he taimi 'oku ke faka'uli aií. Kapau ko ho'o ngofua pe laiseni faka'uli' 'oku 'ikai ke paaki 'i he lea faka-Pilitania (English), kuo pau ke to'o 'iate koe mo hano tatau liliu faka-Pilitania kuo 'osi fakapaasi mei ha:

- fakatonulea 'i Nu'usila kuo fakangofua ke ne fai e ngāue ni
- fakafofonga tipilometika mei ha 'ōfisi ngāue talafekau pe konisela (consulate), pe
- 'ōfisi 'i muli na'e ma'u mei ai ho'o laiseni faka'uli ('e tali pē 'a e ngofua faka'uli fakavaha'apule'angá).

Kapau 'oku 'i ai ha'o laiseni faka'uli fakalao mei ha fonua muli pe ko ha'o ngofua faka'uli fakavaha'apule'anga, 'e ngofua ke ke ngāue'aki ia he mahina 'e 12 mei he 'aho na'a ke tu'uta aií.

'I ha'o toe foki mai ki Nu'usilá ni 'e ngofua ke ke faka'uli 'i ha toe māhina 'e 12 fo'ou 'o kapau 'oku fakalao (valid) 'a ho'o laiseni pe ngofua faka'uli, kaekehe pe 'oku 'ikai ke toe loloa atu 'a ho'o nofó he ta'u 'e 1 'i he taimi ko ia.

FAKALAKA

Ko e lahi 'o e ngaahi hala 'i Nu'usilá 'oku kauhala 'e 2 ki he 'alu mo e ha'u pea 'i ai mo e ngaahi feitu'u ke fakafaingofua 'i ai 'a e lele fakalakaá - 'a ia te ke ngāue'aki ia ke fai ai 'a e fakalakaá. 'Oku tapu ke ke kolosi ki he tafa'aki 'e taha 'o ha laine hohoko lanu engeenga (solid yellow line) 'i he kauhala 'oku ke faka'uli aií, he ko e fakamahino 'i atu ia 'oku fu'u fakatu'utāmaki ke fai ha lele fakalaka ai.

FAKA'ATU'I 'A E KAU HEKA PASIKALA HE HALAÁ

'I Nu'usila ni, 'oku tatau tofu pe 'a e totonu 'a e kau heka pasikalá pea mo e kau faka'uli me'alele. Lele māmālie 'i ho'o ofi atu ki ha kau heka pasikala pea ke fakalaka māmālie 'i he taimi 'oku hao mo malu ai. Feinga ke mo vāmama'ó 'aki mo e tokotaha heka pasikala 'aki ha mita 'e 1 mo e vaeua. Ngāue'aki 'a e ngaahi maama faka'ilonga afe 'a ho'o me'alele kei taimi kimu'a pea ke toki afe pea ke faka'ehi'ehi mo 'ataa mei he lele'anga pasikala 'i he hala (cycle lanes).

HALA FAKAKAVAKAVA KAUALA TAHA (ONE-LANE)

'I he ngaahi hala 'e ni'ihí 'i Nu'usila, 'oku 'i ai 'a e ngaahi hala fakakavakava 'oku kauhala pē 'e 1, pea 'e fiema'u ke tu'u 'a e tafa'aki 'e tahaá 'o tali kae fuofua lele atu 'a e tafa'aki 'e tahaá.

Ko e ngaahi faka'ilonga 'oku hā atu 'i laló, ko e fakahā atu ia 'oku 'i ai 'a e hala fakakavakava kauhala taha 'oku panaki mai. Māmālie hifo 'o vakai'i pe 'oku ha'u ha me'alele mei he tafa'aki hala fakakavakava 'e tahaá.

Ko e ongo faka'ilongá ni 'oku 'uhinga ia ke ke tu'u 'o tatali kae'oua kuo kolosi mai 'a e me'alele mei he tafa'aki hala fakakavakava 'e tahaá.

Ko e faka'ilonga ni ko hono fakamahino atu kapau 'oku 'ataa mai 'a e tafa'aki 'e tahá pea 'e ngofua ke ke toki lele ki he tafa'aki 'e tahaá 'o e hala fakakavakava kae matu'aki tokanga.

FAKA'ULI HE FA'AHITA'U MOMOKÓ

Fakatokanga'i ange 'a hono faka'ilonga'i 'o e ngaahi hala 'oku hekeheke 'i he 'ene vivikú pe 'ufia 'e he 'aisií - lele māmālie pea 'oua 'e fu'u ta'ofi fakafokifā.

'E toe fakatu'utāmaki ange 'a e halaá 'i he taimi 'oku sinou mo 'aisi aif' 'o tautefito ki he ngaahi hala he tafatafamo'ungaá. 'E 'oatu 'e he ngaahi kautaha nō me'alelé (rental vehicle companies) ha ngaahi sēini va'e ke tui he me'alelé ki he faka'uli 'i he sinouú mo e 'aisií. Fakapapu'i 'oku ke lava 'o tui 'a e sēini va'eé kimu'a pea ke toki mavahe atu.

NGAAHI MONUMANU HE HALAÁ

Matu'aki tokanga na'a 'i ai ha fanga monumanu 'i he halaá 'o tautefito ki he ngaahi hala 'i 'utaá. Ka 'i ai ha monumanu pea ke lele māmālie, 'oua na'a tā ho'o hooní na'a nau hahaka mo 'ohovale. 'E fakapotopoto ange ke ke tu'u 'o tatali ke fakalaka 'a e monumanu, pea ko ha'o lele māmālie atu 'i mui mo tatali ki ha fakahinohino 'e 'omai 'e he tokotaha 'oku ne tokanga 'i 'a e fanga monumanu.

HALA MAKAMAKA MO 'IKAI VALITĀ

Faka'ehi'ehi mei he faka'uli he ngaahi hala kei tanu makamakaá. Pea kapau te ke faka'uli ai pea ke manatu 'i ko e ngaahi hala 'oku fāsi'i. Hoholo hifo 'a ho'o leleé ke toe māmālie ange 'i ha'o fetaulaki mo ha me'alele, he 'e nenefu 'a ho'o sio koe'uhi ko e efua 'a e halaá, pea 'e ala masisi 'a ho'o sio'ata mu'āá koe'uhi ko e makamakaá.

TAU HU'U TAHA PE PALĀLELI

'I Nu'usilá ni 'e tā tikite 'o tautea pa'anga koe 'o kapau 'e tau hu'u taha 'a ho'o me'alele kae hanga ia kimui 'i he kauhala hala. Kuo pau ke ke tau 'i he tafa'aki totonu 'o e halaá mo e feitu'u 'oku tonu ke hanga ki ai ('a ia ko e kauhala to'ohema) tukukehe kapau ko e hala 'oku hu'u taha fakatoulōua 'a e ongo kauhalaá (one way).

KO E NGAAHI HALA 'OKU KOLOSI HE LELE'ANGA 'O E LĒLUÉ (RAILWAY CROSSINGS)

'I Nu'usilá ni, 'oku 'i ai 'a e ngaahi kolosi'anga pehé ni 'e 1500, ka ko e vaheua pe 'e taha 'o e ngaahi kolosi'angá ni 'oku 'osi fokotu'u ai ha maama fakatokanga. Kapau 'e ulo mai ha maama kulokula he ngaahi kolosi'angá ni pea kuo pau ke ke tu'u 'o tatali kae'oua kuo mate 'a e maamá pea ke toki lele atu.

'Oku 'i ai 'a e ngaahi kolosi'anga kuo 'osi tohi'i mai ai 'a e faka'ilonga Railway Crossing pea mo e Give Way pe ko e Stop. Kapau 'oku 'asi mai ha faka'ilonga Stop (Tu'u) 'i ha kolosi'anga, kuo pau ke ke tu'u pea ke toki kolosi pē 'i he halanga lēlué ni kapau 'oku 'ikai ke lele mai ha lēlué. Kapau ko e faka'ilonga Give Way, lele māmālie ange 'o teuteu ke ke tu'u pea ke toki kolosi pē kapau 'oku 'ikai ha lēlué 'oku lele mai.

Kapau 'oku ke fiema'u ha ngaahi fakamatala to e lahi ange pea ke telefoni ki he NZ Transport Agency. 'E lava foki ke ke lau 'a e ngaahi tu'utu'uni ki he faka'uli 'i Nu'usilá ni (New Zealand's road code) 'a ia 'oku fakahinohino atu ai 'a e kotoa 'o e ngaahi lao mo e tu'utu'uni ki he faka'uli mo hono ngāue'aki 'o e hala pule'angá 'i he fonuá ni.

NZ TRANSPORT AGENCY
WAKA KOTAHI

KO E FEITU'U KE FAI MAI HA FETU'UTAKI KI AI

NATIONAL OFFICE

50 Victoria Street
Private Bag 6995
Wellington
New Zealand
Tel: +64 4 894 5400
www.nzta.govt.nz

FREE PHONE NUMBERS

0800 108 809
(motor vehicle registration -
lēsisita me'alele)
0800 822 422
(driver licensing - laiseni faka'uli)